

SLAVOMÍR
HORÁK (ED.)

UKRAJINA MIMO ZÁPAD

PROČ SE VĚTŠINA SVĚTA NEPŘIDALA
K PODPOŘE UKRAJINY PROTI RUSKÉ AGRESI?

Ukrajina mimo Západ

Proč se většina světa nepřidala k podpoře Ukrajiny proti ruské agresi?

Slavomír Horák (ed.)

Recenzovali:

Prof. RNDr. Vladimír Baar, CSc.

RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2024

Redakce Adéla Petruželková

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2024

Editor © Slavomír Horák, 2024

Texts © Rudolf Fürst, Zora Hesová, Slavomír Horák, Josef Kraus, Jiří Krejčík, Lukáš

Laš, Tomáš Šmíd, Zdeněk Štipl, Břetislav Tureček, Jan Zouplna, Kateřina Ženková

Rudincová

ISBN 978-80-246-5901-5

ISBN 978-80-246-5937-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod (<i>Slavomír Horák</i>)	9
Literatura	15
1. Ukrajinský rozměr blízkovýchodních proměn (<i>Břetislav Tureček</i>)	17
Opatrné reakce na ukrajinskou krizi	19
Boj o zrno zatím nenastal	21
Ropa jako zbraň	22
Nový světový řád, noví spojenci	25
S americkou zkušeností, shovívavost pro Rusy	27
Nové mocnosti na scéně	29
Závěry	31
Literatura	32
2. „Válka v Evropě“. Izrael, ruská invaze a dilema zdrženlivosti (<i>Jan Zouplna</i>)	35
Dynamika ambivalentních vztahů: Izrael a SSSR/Rusko (1947–2022)	35
Invaze na Ukrajinu: balancování nad odezvou (únor 2022 – září 2023)	39
„Severní trojúhelník“ jako korektiv zbrojního exportu	43
Ruskojazyčná menšina v Izraeli coby součást postsovětské diaspory	50
Putinův režim a izraelská politická reprezentace	56
Závěr	63
Literatura	65
3. Írán. Ruský spojenec z rozumu (<i>Josef Kraus</i>)	71
Diplomatická pozice, deklarace, narativ	74
Íránská podpora Ruska ve válce	75
Dopad na mezinárodní postavení	78
Dopad na domácí politiku a ekonomiku	80
Závěry	85
Literatura	86
4. Střední Asie mezi strategickým partnerstvím a toxicitou (<i>Slavomír Horák</i>)	88
Prorůstí politici ve Střední Asii?	91
Vojensko-bezpečnostní architektura Střední Asie	95
Ekonomické dopady invaze v regionu	97

Migrace mezi Ruskem a Střední Asií	100
Proměny postoje středoasijské společnosti vůči válce na Ukrajině	103
Závěry	106
Literatura	108
5. Indie a Rusko v kontextu války na Ukrajině (Zdeněk Štipl)	112
Dlouhodobá stabilita vztahů	112
Stagnace a restart	115
Obchod a energie	119
Vojenská technika a bezpečnost	122
Indická střední cesta a indická dilemata	124
Závěry. Možnosti budoucího vývoje	127
Literatura	128
6. ASEAN mezi kalkulací, neutralitou a diverzitou (Lukáš Laš)	131
Diverzita postojů ke konfliktu na Ukrajině	134
Reakce ASEAN: pečlivá diplomacie do ztracena	145
Reakce Ukrajiny a Ruska na postoje států ASEAN	146
Závěry. Mezi kalkulací, neutralitou a diverzitou	148
Literatura	149
7. Čínská politika a válka na Ukrajině. Mezi Ruskem a Západem (Rudolf Fürst)	152
Čínská strategie nové Hedvábné stezky a Ukrajina	152
Ukrajinsko-čínské bilaterální vztahy: obchod, investice a zbrojní průmysl	154
Lavírující diplomacie Pekingu v době ukrajinské krize	157
Vzniká rusko-čínská aliance?	159
Peking mírotvůrcem v rusko-ukrajinském konfliktu?	161
Závěr	163
Literatura	164
8. Africká unie a její reakce na ukrajinskou válku (Kateřina Ženková Rudincová)	166
Africko-ruské vztahy v historické perspektivě	167
Hlasování afrických států ve Valném shromáždění OSN	169
Oficiální pozice Africké unie k válce na Ukrajině	171
Narativy rámující role Africké unie (a jejích členských států) v ukrajinské válce	175
Současné ruské strategie v Africe	179
Závěr	185
Literatura	186
9. Aktivity Wagnerovy skupiny v Africe a jejich vliv na formování ruského narativu (Tomáš Šmíd)	191
(Staro)nová ruská velmocenská hra o Afriku	192

Wagner Group jako ruský velmocenský nástroj	194
Okolnosti vzniku Wagnerovy skupiny	195
Wagner Group v Africe v kontextu ruské geopolitické strategie	197
Klíčová angažmá Wagner Group na africkém kontinentu	199
Rusko-francouzské velmocenské potýkání?	211
Postoje afrických zemí k rusko-ukrajinské válce jako kapitalizace ruské politiky na africkém kontinentu	214
Závěr	217
Literatura	219

10. Válka na Ukrajině jako spouštěč globální potravinové krize?

(Jiří Krejčík, Zora Hesová)	224
Potravinová bezpečnost a role Ukrajiny a Ruska	225
Potravinová nejistota v regionu MENA	229
Indie a její role pro světovou potravinovou bezpečnost	237
Závěr	245
Literatura	246

Závěry (Slavomír Horák)

Literatura	253
------------	-----

Summary	254
O autorech	260
Jmenný rejstřík	263
Místní rejstřík	265

ÚVOD

SLAVOMÍR HORÁK

Když se drtivá většina celého světa v roce 1991 spojila proti okupaci Kuvajtu Irákem, podařilo se společnou operací vytlačit irácká vojska z okupované země. Značná část světa v roce 2001 odsoudila teroristické útoky na New York a Washington a shodla se na společném zájmu, boji proti terorismu (včetně Ruska, Číny nebo Indie). Přesto již tehdy zaznívaly hlasy (jak na úrovni států, tak i na úrovni nestátních aktérů či společenských skupin), které se k této události stavěly neutrálně, nebo tento čin dokonce oslavovaly. Také spojenecká akce v Afghánistánu byla zpočátku do značné míry podpořena mnohými státy, které ji chápaly jako odvetu za útoky na New York a Washington v září 2001. Postupně se však původně pozitivní či alespoň neutrální přijetí války v Afghánistánu změnilo a u řady aktérů začal převažovat obraz USA a západních spojenců jako okupantů.¹

Zlomovým momentem, který zavalil příčinu rozvinutí dnes převažující rétoriky mnohých mimoevropských zemích, se stala, podle jejich vlastních interpretací, „nezákonná okupace Iráku pod falešnou/nepravdivou záminkou“. Značná část mimoevropských společností s nelibostí sledovala rostoucí počet mrtvých civilistů v daných zemích a šířil se narativ o nekoloniálním postoji evropských států. Jakýkoliv neúspěch či přešlap „okupantů“ byl v mimoevropských oblastech vyzdvihován, zatímco řada úspěšných projektů například v humanitární oblasti byla přijímána jako samozřejmost, či naopak bagatelizována jako západní propaganda. Podobná rétorika se objevila i po operacích v Kosovu, Libyi či Sýrii a ještě více diverzifikovala postoje jak v nezápádních zemích, tak v Evropě.² Západ byl v duchu tohoto narativu také obviněn z rozpoutání „arabského jara“ v roce 2011, které vedlo k řadě konfliktů na Blízkém východě a v severní Africe.³ Všechny chyby a přehmaty Západu, případně jakákoliv inkonzistence, obecně slouží narativům, které

1 David Rohde – David E. Sanger: How a ‘Good War’ in Afghanistan Went Bad, *New York Times* (online), 8. 12. 2007; Carter Malkasian: How the Good War Went Bad, *Foreign Affairs* (online), březen–duben 2020, 10. 2. 2020.

2 Narine Shaun: The Problem of a “Rules-Based International Order”. The Significance of the Non-Western World’s Restrained Response to the Russia-Ukraine War, *Canadian Foreign Policy Journal* 2023 (online first)

3 Bülent Aras – Emirhan Yorulmazlar: State, Region and Order. Geopolitics of the Arab Spring, *Third World Quarterly* 12 (2016), s. 2259–2273.

zaznívají ze zemí nebo oblastí, jež se obávají politických změn – a potenciální z toho plynoucí prozápadní orientace.

V této souvislosti poté krystalizují geografické či geopolitické termíny, jež se používají nejen v Evropě či USA, ale především mimo tento prostor. V názvu této knihy se objevuje slovo „Západ“, přičemž tento termín je nutno brát jako značně vágně definovaný a v různých kontextech znamenající značně odlišné geografické vymezení. Pojem „Západ“ pochopitelně rovněž stírá vnitřní rozdíly v postojích k různým mezinárodněpolitickým otázkám, a tak se z mimoevropského či „nezápadního“ pohledu „Západ“ jeví jako jeden celek.

V postbipolárním světě byl „Západ“ i nadále definován Spojenými státy a klíčovými zeměmi v západní Evropě (Británie, Francie). V koloniálním a postkoloniálním (a nejen mimoevropském) diskursu je „Západ“ spojován spíše s koloniálními velmocemi (Británie, Francie, v menší míře i s dalšími velmocemi) a nověji také se Spojenými státy.⁴ Spojené státy dnes v bipolárním a zejména postbipolárním diskursu mimo Západ asociují s ekonomikou, geopolitickou, ale i kulturní a ideologickou hegemonií (šíření demokracie). Ostatní státy Západu jsou často nahlíženy stereotypně nikoliv jako rovnoprávné USA, ale především jako podřízené této hegemonii (politické či kulturní), jež sama o sobě bývá vnímána různě, v závislosti na časových a geopolitických kontextech, jako odrážející spolupráci i konfrontaci. Především v postsovětském Rusku se po roce 2007 začal objevovat pojem „kolektivní Západ“, který mohl znamenat buď USA spolu s Evropou (často s dominancí prvního komponentu), nebo naopak Evropu (mimo Rusko a jeho satelity) bez amerických spojenců.⁵ Evropa je v tomto případě myšlena nejen ve smyslu tradičních velkých evropských států, ale je do něj zahrnut i region Rusku bližší – bývalý sovětský blok (v čele s Polskem, pobaltskými státy, případně Českem) i další protirusky naladěné státy regionu podporující Ukrajinu (zejména Finsko). V širším slova smyslu jsou pod termín „kolektivní Západ“ po zahájení ruské agrese na Ukrajinu zahrnovány i další oblasti, tedy všechny země podporující Ukrajinu v Evropě, severní Americe, Asii i na jiných kontinentech (Japonsko, Jižní Korea, Austrálie, Nový Zéland i Tchaj-wan).⁶ V různých kontextech ruského expertního i mediálního diskursu je pojem „kolektivní Západ“ rovněž spojován s NATO, skupinou G7, AUKUS či jinými.

4 Williem McNeill: *What We Mean by the West*, *Orbis* 4 (1997), s. 513–524.

5 Ekaterina Chimiris: *The Collective West Concept and Selected Western Actors (Germany, Norway, Estonia, NATO) in the Russian Media. Post-Crimea Dynamics*, *Global Journal of Human-Social Science* 1 (2022), s. 1–11; Alexej Stepanov: *The United States and the Collective West in Russia's Foreign Policy Priorities, USA & Canada*, *Ekonomika, politika, kultura* 6 (2021), s. 111–118.

6 Denis Kuzbecov – Grigorij Gračevskij: *Koncepcija „Indo-Pacifiki“ v kontekste meždunarodnogo regionostroitel'stva*, *Mirovaja ekonomika* 1 (2022), s. 93–105. V tomto případě jsou do pojmu kolektivní Západ explicitně zahrnuty USA, Velká Británie, Francie, Japonsko a Austrálie.

Případně se lze setkat s pojmem „globální sever“, který může zahrnovat pás zemí od USA, Kanady, Evropy (kromě Ruska) po Japonsko či Jižní Koreu.

Existuje-li pojem Západ či „kolektivní Západ“, případně „globální sever“, ať již v jakékoliv formě, geografickém rozsahu či s jakýmkoliv analogickým přídomkem, je nutno rovněž zmínit i ostatní země, které nejsou se Západem spojovány a tvoří svým způsobem antipod. Ten lze nazvat různými způsoby – „Nezápad“, „anti-západ“, „globální jih“ (jako protiváha „globálního severu“). Stuart Hall a Bram Gieben tento protiklad jako první lakonicky vyjádřili jako „west and rest“.⁷ Toto rozdělení světa nemusí být v úvahách „západních“ i „nezápadních“ aktérů pouze rétorickým cvičením, samo o sobě nese prvek soupeření až konfliktu, který se povede na pomezí těchto dvou světů. Případně, a to především na straně „nezápadní“, se objevuje požadavek na rozbití „západní“ (synonymum pro americké) nadvlády a ustavení nového světového pořádku s větší rolí pomyslného „zbytku světa“. Piotr Dutkiewicz v rámci tohoto ruského diskursu píše o „velkém rozdělení“ (the grand split).⁸

Toto rozdělení nemusí mít v jednotlivých případech jasnou hranici a jeho hranice nebudou zdaleka neprostupné, jako například v případě východního a západního bloku za studené války. V některých situacích se i velké státy „ostatních“ mohou přidat k „Západu“, zatímco v určitých situacích zůstanou součástí „the rest“. Podobně i státy Západu nemusejí být vždy v souladu s převažujícím „západním“ diskursem (typicky v současnosti Maďarsko).

Na tomto místě je nutné zdůraznit slovo obraz, případně narativ – ty jsou v dnešním informačním světě mnohem podstatnější než skutečné události a výrazně determinují nejen společenské nálady, ale také politiku jednotlivých zemí. V tomto kontextu umožnila implementace negativního obrazu Západu v nezápadních společnostech prohloubit stereotypy ohledně vnímání Západu jako entity a) neochotné naslouchat jiným zemím, oblastem či kulturním okruhům, b) prosazující své vidění světa a c) obecně bránící unipolární Pax Americana proti multipolárnímu světu. Konceptualizací a teoretickou analýzou multipolárního světa se mj. dlouhodobě a intenzivně zabývá tzv. ruská geopolitická škola, jejímž významným iniciátorem a představitelem zůstává Alexander Dugin.⁹ Není nutno s těmito tezemi souhlasit či je podporovat. Na druhou stranu tento narativ získává stále silnější pozici, a to i díky nejrůznějším médiím, která jej šíří, často s podporou autoritář-

7 Stuart Hall – Bram Gieben: *The West and the Rest. Discourse and Power, Race and Racialization*, 2E, *Essential Readings* (1992), s. 85–95.

8 Piotr Dutkiewicz: *The Grand Split. A Short Guide to the Creation of the New International Order, Russia in the Global Politics 1* (2023), s. 92–110.

9 Alexander Dugin: *Teoria mnogopoljarnogo mira*, Moskva 2013 (angl. Alexander Dugin: *The Theory of a Multipolar World*, Budapest 2021). Duginovy teze rozvíjí celá řada ruských geopolitiků a politologů, mezi mnoha jinými např. Leonid Savin: *Ordo Pluriversalis. The End of Pax Americana and the Rise of Multipolarity*, London 2020, případně Denis Degterev: *Multipolar World Order. Old Myths and New Realities*, *Vestnik RUDN. Meždunarodnyje otnošenija* 3 (2019), s. 404–419.

ských států nebo přímo pod jejich správou. Tyto narativy jsou nadto nadále přiřizovány přetrvávajícím obrazem Západu založeným na obecné historické zkušenosti s evropským kolonialismem a americkým unilateralismem či hegemonismem.¹⁰ Nálady obyvatelstva se potom snadno promítají do postojů politiků a jiných vlivných lidí v nezápádním světě. V tomto kontextu je poté třeba vidět i reakci na ruskou invazi na Ukrajině v nezápádním světě, kde se celý konflikt ukazuje jako boj Ruska se Západem, ať již jakkoliv definovaným.

Přes veškerou definiční, geografickou či jinou vágnost obou výše zmíněných pojmů (či okruhů pojmů) – „Západ“ a „Nezápad“ – je nutno tyto pojmy, v duchu Foucaultova formování diskursu, brát v potaz, chceme-li analyzovat postoje jednotlivých zemí a regionů. Právě zjednodušení na tuto dichotomii určuje u „nezápádních“ aktérů jak společenské, tak především politické stanovisko k válce na Ukrajině, přičemž Rusko se v tomto případě stylizuje do role vůdčího reprezentanta „Nezápadu“.

Ruská invaze na Ukrajinu v posledním desetiletí „západní“ země bezprecedentním způsobem spojila, jakkoliv i v tomto táboře existují značně odlišné postoje, jež se navíc dynamicky vyvíjejí podle aktuální politické konstelace v té nebo oné zemi. Na jedné straně stojí země, kde od vypuknutí války Ukrajinu konstantně podporují, a to napříč politickým spektrem (Polsko, Skandinávie či Pobaltí a do značné míry i Velká Británie). V dalších zemích, jako je Česko či Itálie, vládne momentálně strana nebo koalice podporující Ukrajinu, nicméně i zde se situace může s dalšími volbami změnit, podobně jako například na Slovensku. Klíčovou zemí z hlediska pomoci Ukrajině jsou Spojené státy, kde administrativa Joe Bidena stojí za Ukrajinou tak výrazně, že v protizápadně či protiamericky naladěné části světa se v souladu s ruským narativem hovoří o rusko-americké válce. Následující prezident, ať jím bude kdokoli, však může svou podporu výrazně omezit, na což spoléhá ruská zahraniční politika. Hlavní evropské velmoci – Německo či Francie – zpočátku s podporou napadené země váhaly. Ještě více skepticky se na pomoc Ukrajině tvářily neutrální země Rakousko a Švýcarsko, zatímco Turecko zaujalo postoj mezi oběma póly. Na extrémním konci spektra potom stojí v mnoha ohledech proruský naladěný maďarský premiér Viktor Orbán, nový slovenský premiér Robert Fico či staronový srbský premiér Aleksandar Vučić, kteří často přejímají ruskou rétoriku nebo se vymezují proti jednoznačné západní podpoře Ukrajiny. Ani asijské státy jako Japonsko či Jižní Korea, byť od počátku invazi odsuzují, nespěchají s přímou vojenskou pomocí Ukrajině, jakkoliv poskytují značnou humanitární pomoc a (v případě Jižní Koreje) dodávkami vojenské-

10 Maria Repnikova: *Russia's War in Ukraine and the Fractures in Western Soft Power*, *Place Brand Public Dipl* 19 (2023), s. 190–194; Öğuzhan Göksel: *Defying the System. The Origins of Anti-Westernism in the Non-Western World and the Case of Iran*, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 6, č. 2 (2019), s. 13–42.

ho materiálu do zemí NATO uvolňují kapacity pro podporu Ukrajiny. Tento krátký a neúplný přehled ukazuje, že bezprecedentní jednota západních zemí může být dána momentální konstelací na vnitropolitické scéně. Vzhledem k částečně úspěšným snahám Ruska o penetraci vlastního narativu do západních společností se dosud převažující podpora Ukrajiny může pod vlivem populistů či sil kritizujících podporu Ukrajině postupně drolit. A to až do té míry, že poskytovaná pomoc nemusí stačit nejen na dosažení ukrajinských cílů (tj. vytlačit Rusko z jím v minulosti oficiálně uznávané rusko-ukrajinské hranice), ale ani na udržení stávajících ukrajinských pozic.

Tato poměrně heterogenní sada reakcí evropských či „západních“ států na ruskou agresi na Ukrajině se však zvnějšku jeví jako spíše jednolitá. Pokud totiž nahlédneme do světa mimo tzv. Západ, najdeme zde mnohem pestřejší škálu reakcí, od zcela prozápadních až po zcela proruské. Ne nadarmo na tento rozdíl upozornil francouzský prezident Emanuel Macron na mnichovské bezpečnostní konferenci v únoru 2023.¹¹ Výsledky hlasování OSN o rezolucích týkajících se odsouzení ruské války na Ukrajině i ruské návrhy rezolucí odrážejí multipolaritu názorů na tento konflikt. Počty zemí, které hlasují pro rezoluce odsuzující vpád Ruska na Ukrajinu, vyjadřují sice jednoznačnou podporu většiny členů, nicméně hlasování v OSN zdaleka nemusí vypovídat o prozápadním postoji toho či onoho státu.¹² V oblasti praktické politiky a ekonomiky protiruské postoje často narážejí na realitu: jen menšina zemí skutečně přijala a dodržuje sankce vůči Ruské federaci, jen menšina omezila diplomatické styky s Ruskem nebo je ochotna bojkotovat Rusko na nejrozličnějších úrovních, počínaje diplomatickými schůzkami a konče například sportovními akcemi. Tento „zbytek světa“ (tvořený ovšem většinou populace, včetně více jak miliardových zemí, jako jsou Čína a Indie) se tak obvykle drží vlastních zájmů, případně uvádí důvody, proč nepodnikat žádné kroky proti ruské straně, nepodpořit Ukrajinu, nebo naopak přímo podpořit ruský narativ. Symptomatická byla například rezoluce Hnutí nezúčastněných zemí (120 ze 193 členů OSN), která na zasedání v Baku v červenci 2023 přijala deklaraci fakticky požadující účast ruských a běloruských sportovců na olympijských hrách v Paříži 2024, takže sportovci z těchto dvou zemí se budou moci olympijských her účastnit, jakkoliv v omezeném měřítku.¹³

11 Andrea Rizzi: How the West and Asian Powers Are Vying for Support from the Global South, *El País* (online), 20. 2. 2023.

12 Raquel Alberto de la Fuente – Tess Gibson – Richard Gowan: U.N. Votes Reveal a Lot About Global Opinion on the War in Ukraine, *World Politics Review* (online), 21. 2. 2023.

13 Special Declaration of the Ministerial Meeting of the Coordinating Bureau of the Non-Aligned Movement on Olympic and Paralympic Games to Be Held in Paris in 2024, *Azerbaijani Chairmanship to the Non-Aligned Movement*, 6. 7. 2023. <https://namazerbaijan.org/ministerial-meeting-documents>.

Idea této publikace vznikla v době diskusí s kolegy z akademické či analytické sféry studujícími různé regiony světa, kteří poukazovali na zcela odlišný narativ od vesměs proukrajinsky laděného českého i západního mainstreamu. Ačkoliv by se mohlo zdát, že argumentace expertů na „nezápadní“ regiony do značné míry kopíruje ruský oficiální diskurs o „speciální vojenské operaci“, ve skutečnosti nahlíží na celý problém optikou geopolitické, historické, kulturní, ekonomické a sociální odlišnosti příslušných států či oblastí. Právě teritoriální studia se ukazují jako klíčová pro pochopení toho, proč se ta či ona země či region (opět s různými individuálními specifiky) kloní co do podpory Ukrajiny na jednu či na druhou stranu konfliktu (případně zachovává neangažovaný postoj). Tato analýza nám tak ukazuje, že není možné aplikovat stereotypizující binární přístup ve smyslu „nepodporujete Ukrajinu = jste pro Rusko“.

V každé kapitole této publikace proto bude snaha reflektovat několik rovin postojů příslušných států či regionů k Rusku a ruské agresi na Ukrajině, na nichž je možné ozřejmit si jejich různorodé příčiny. Diskursivní analýza ideových stanovisek jednotlivých aktérů je tak jednou z klíčových metod, kterou lze uplatnit při snaze pochopit formování postoje asijských a afrických zemí v tomto bodě. Jaké faktory ovlivňují přijímání spíše západního narativu a jaké naopak stojí spíše za ruským viděním konfliktu? Do jaké míry je za tímto postojem koloniální a postkoloniální (či studenoválečná) zkušenost, jistý anti-západní sentiment, případně výsledek šíření ruských narativů? Nebo se jedná o čistě pragmatický přístup založený na ekonomických vazbách? Hrají ve formování postojů roli i rysy lokální politické kultury, charakter politického systému, či dokonce personalismus místních elit? Jak posléze ideologický narativ odpovídá praktickým zahraničněpolitickým krokům a kde hledat důvody případných diskrepancí mezi těmito dvěma rovinami?

Jelikož má publikace posloužit především k pochopení kontextu reakcí „Nezápadu“ na ukrajinskou tragédii, zdaleka ne ve všech případech se autoři studií budou opírat pouze o stanoviska k válce nebo Ukrajině jako takové. Řada postojů politiků v Asii a Africe je totiž determinována spíše vztahem k Rusku či k Západu, nikoliv k Ukrajině, která je pokládána spíše za subjekt Západu (zejména USA) než za samostatnou entitu mající právo rozhodovat o svém vlastním osudu. V řadě případů lze při formování vztahu jednotlivých států, jejich vůdců či celých regionů konstatovat, cynicky řečeno, že Ukrajina je to poslední, co je v Asii či Africe podstatné. Historická zkušenost naopak může ukazovat na fakt, že situace na Ukrajině je vnímána jako další kolo „proxy války“ mezi USA (či obecněji Západem) a Ruskem (historicky SSSR, v současné době mezi „nezápadním“ světem), jehož obětí se v interpretaci samotných zkoumaných států právě postkoloniální společnosti nejednou staly. Jinak totiž budou na konflikt hledět ve střední a východní Evropě s historickou (byť již více jak jednu generaci neexistující) zkušeností sovětské přítomnosti a zcela

opačný postoj budú zaujímať štáty, ktoré si prešli (jakkoliv ešte vzdálenější) zkušeností s evropským kolonialismem i dopady bipolárního soupeření ve druhé polovině 20. století. Historické dědictví specifického regionu tak může hrát významnou roli při formování postoje ke konfliktu na Ukrajině. Tato zkušenost nemusí zahrnovat pouze výše uvedenou koloniální historii, ale také postkoloniální vývoj, obecně chování velmocí vůči konkrétnímu regionu v minulosti. Stereotypizace této historické zkušenosti potom vede k ustavení celé řady narativů, jež jsou dále replikovány skrze lokální školské systémy, média, sociální sítě, ústní podání, případně generalizovanou osobní zkušenost. Všechny tyto aspekty mohou být významným důvodem vedoucím k formování jak společenského, tak posléze i politického postoje vůči Ukrajině či Rusku, skrze nějž může být na Ukrajinu nahlíženo. Tato historická zkušenost se netýká pouze negativního obrazu Západu, ale také pozitivního obrazu Ruska či Sovětského svazu, odrážejícího prosovětskou orientaci řady postkoloniálních zemí v 50.–80. letech 20. století.

Ekonomická stránka věci může rovněž hrát významnou úlohu při vytváření proruského, prozápadního nebo (nejčastěji) neutrálního postoje. Otázka přijetí či nepřijetí sankcí vůči Rusku přitom zdaleka nemusí znamenat protizápadní, respektive proruskou orientaci. Předpokládáme, že v řadě případů půjde spíše o pragmatické stanovisko, snahu vytěžit maximum z dané situace, eventuálně posílit vlastní vliv. Z některých regionů se Západ do značné míry „vytratil“ a přenechal volný prostor působení alternativních mocenských center.

Celá kniha je rozdělena do několika sekcí podle regionálního principu. První část zahrnuje příspěvky o dopadech ruské invaze na Ukrajinu na arabský svět, Izrael a Střední Asii. Druhá část se zabývá postojem zemí zbývajících částí Asie – především dvou klíčových velmocí, Indie a Číny, ale také jihovýchodní Asie, ve které je symptomatický postoj Indonésie. Třetí se věnuje Africe a závěr tvoří globální kapitola, věnovaná celosvětovému problému potravinové bezpečnosti ve válce na Ukrajině.

Jsme si vědomi toho, že tato kolektivní monografie ukazuje pouze vybrané případové studie a rozhodně nepretenduje na úplný obrázek „Ukrajiny mimo Západ“, ať již na úrovni jednotlivých zemí, regionů, či globálních a regionálních organizací. Považujeme však za důležité analyzovat příčiny postojů především u zemí naladěných neutrálně, pragmaticky, nebo přímo proruský.

Literatura

- Aras, Bülent – Yorulmazlar, Emirhan: State, Region and Order. Geopolitics of the Arab Spring, *Third World Quarterly* 12 (2016), s. 2259–2273.
Degterev, Denis: Multipolar World Order. Old Myths and New Realities, *Vestnik RUDN. Meždunarodnyje otnošenija* 3 (2019), s. 404–419.
Dugin, Alexander: *Teoria mnogopoljarnogo mira*, Moskva 2013.